

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Over()jarige psychoanalytici

TRUI MISSINNE

Omdat de jaren nu ook voor mij met steeds meer haast voorbijvliegen, begint het me passender voor te komen een jarige, in plaats van ‘Veel geluk!’ of ‘Gefeliciteerd met je nieuwe levensjaar!’, eerder ‘Veel sterkte!’ toe te wensen of ‘Goede moed bij het afscheid van weer een jaar dat onherroepelijk voorbij is!’

Dat psychoanalytici menen dat aan de basis van veel diepe stoornissen bij hun patiënten een onvermogen ligt om de tijdsdimensie adequaat te beleven en te integreren, sluit niet uit dat ze zichzelf heimelijk, tegen beter weten in, toch een beetje onsterfelijk wanen. Zo lijkt de tijd te zijn blijven stilstaan bij ‘psychic retraits’ (Steiner), bij pathologisch narcisme, manische afweer, bij ernstige fixatie of regressie, en bij borderlinepatiënten die extreem toevlucht zoeken tot uitageren in plaats van tot wachten en dromen. Gaat het bij analytisch werk inderdaad niet vaak om het ontdooien van de bevroren tijd? Laat de analyticus zijn analysant niet terugkeren in de tijd om voort te kunnen gaan, om telkens opnieuw zijn eigen unieke plaats in en tussen de generaties uit te vinden?

Ook de analyticus ontsnapt nooit helemaal aan dezelfde neiging als zijn analysanten om te vluchten naar fantasieheuvels waar de tijd is blijven stilstaan, liever dan zich te confronteren met ‘la douleur d’exister’ (Lacan), met het verdriet om het verlies van wie hij was en hoe de dingen waren. Net zo worstelt Erwin Mortier in *Godenslaap* (2008) met de tijd die hem steeds weer ontglipt, met het verlangen met eigen ogen te willen zien hoe de dingen zullen achterblijven zonder hem, met het afscheid nemen van de — ook gelukzalige — momenten van zijn leven: ‘Kon ik maar dat ene ogenblik binnen gaan en er blijvend in opgaan [...] Als er een eeuwigheid moet bestaan, goede God, geef me dan deze.’ Op het laatste IPA-congres (Chicago 2009) getuigde Danielle Quinodoz dat het bij ouder worden allicht gaat om het leren horen van de ‘blue notes’, om het van- en bewaren van de efemere ‘moments of eternity’, waarbij de chronologische tijd wordt overstegen in een andere tijdsdimensie.

Heel herkenbaar en soms ontroerend blikken de niet meer jonge Ogden en Gabbard (2009) terug op de weg die ze zelf aflegden ‘on becoming a psychoanalyst’. Door het durven ‘vermoorden’ van hun analytische ouders, hun leeraanlytici en supervisoren en door hen tegelijkertijd in zichzelf in een getransformeerde vorm te vereeuwigen, vonden ze hun eigen plaats tussen

de generaties van leermeesters en analysanten. Ze beschrijven hoe wezenlijk het is om als analyticus niet defensief te reageren op de angsten die een authentiek rijpingsproces kan oproepen en te erkennen dat ingrijpende levensgebeurtenissen de capaciteit van de analyticus om zelf te denken en te dromen ernstig kunnen verstoren. De dood van een geliefde, het verlies van jeugd, de ontdekking van de eigen begrensdheid en van de onomkeerbaarheid van de lotgevallen van het leven, het onafwendbaar naderen van de eigen dood..., kunnen het proces van het zoeken naar een doorleefde manier van spreken tijdens de analytische zittingen danig ontwrichten of net een extra stimulans geven en verdiepen.

De vijfenzeventigjarige Leonard Cohen dichtte tijdens een moeilijke periode een breekbaar gebed: «If it be your will that I speak no more and my voice be still as it was before, I will speak no more [...] If it be your will that a voice be true, from this broken hill, I will sing to you [...] From this broken hill, all your praises they shall ring, if it be your will to let me sing.» En inderdaad zong hij opnieuw in een intimistisch, poëtisch en tegelijkertijd erg passioneel en vitaal concert in Antwerpen: «I closed the book at least one hundred times, but woke up every morning.» «There is a crack in everything, that's how the light comes in.» Hoopte ook Winnicott niet «to be fully alive» op het moment van zijn sterven?

In zijn nooit eindigende zelfanalyse probeert de analyticus open te staan voor de boodschappen van zijn innerlijke dromer. Alleen met zijn eigen kwetsbaarheid immers kan hij de kwetsbaarheid van zijn patiënten beroeren. Tijdens dit complexe proces voelt de analyticus zich veilig genoeg om zich zittend achter de divan te verliezen in het tijdloze en in de unieke ontmoeting van elke nieuwe zitting. Oud worden is misschien ook zichzelf onophoudelijk heruitvinden om meer zichzelf te worden. «We dragen allemaal al onze leeftijden met ons mee, van bij het begin. Ze slapen in ons binnenste en of ze zich ooit zullen ontpoppen of gedoemd blijven als ongeboren kinderen met ons weefsel te vergaan, weet niemand», schrijft dezelfde Mortier. Een niet ingeslapen analyticus blijft nieuwsgierig naar wie hij nog zal worden, naar zijn nooit helemaal ontgonnen innerlijke land. «My soul is a mysterious country», dicht Pessoa. Door creatief te blijven werken, spelen en beminnen in en buiten de zittingen kunnen in een nooit helemaal voldragen groeiprocess ook in hem, net als in zijn analysant, nog niet gedroomde delen van zichzelf alsnog geboren worden, wetende evenwel: «Eens komt waarop niets komt» (Insingel 2007).

Literatuur

GABBARD, G. & OGDEN, T. (2009). On becoming a psychoanalyst. *International Journal of Psychoanalysis*, 90, 311-327.

MORTIER, E. (2008). *Godenslaap*. Amsterdam: De Bezige Bij.

INSINGEL, M. (2007). *Iets*. Gent: Poëziecentrum.